

DOI: 10.33270/03263801.15

УДК 159.923.2:378.015.3-057.87

ТИЩЕНКО Олена*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4715-7235>

Ціннісно-мотиваційні детермінанти академічної успішності майбутніх фахівців-психологів

Анотація. У статті розглянуто проблему визначення ціннісно-мотиваційних детермінант, що безпосередньо впливають на рівень академічної успішності студентів-психологів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах трансформації вищої освіти та підвищення вимог до психологічної компетентності. Здійснено теоретичний аналіз взаємозв'язку між внутрішньою мотивацією, системою ціннісних орієнтацій та результативністю навчання. Встановлено, що академічна успішність не є лише продуктом інтелектуальних здібностей, її визначають структурою мотиваційної сфери особистості. Зокрема, досліджено роль пізнавальних мотивів, прагнення до самоактуалізації та професійного становлення як провідних чинників ефективного опанування знань. У роботі представлено результати емпіричного дослідження, проведеного серед студентів різних курсів. Виявлено кореляційні зв'язки між переважанням термінальних цінностей (таких як професійна реалізація, розвиток, творчість) і високими показниками успішності. Доведено, що студенти з вираженою орієнтованістю на зміст майбутньої діяльності демонструють вищий рівень автономії та відповідальності в освітньому процесі. Водночас переважання екстринсивних (зовнішніх) мотивів, пов'язаних лише з отриманням диплома чи соціальним схваленням, часто корелює з поверхневим підходом до навчання та нижчими балами. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання для розроблення програм психологічного супроводу студентів, спрямованих на стимулювання внутрішньої мотивації та корекцію ціннісної ієрархії, що сприятиме не лише підвищенню рівня успішності, а й формуванню професійної ідентичності майбутніх психологів.

Ключові слова: академічна успішність; ціннісні орієнтації; мотивація навчання; професійна підготовка; студенти-психологи; внутрішня мотивація; детермінанти.

Історія статті:

Отримано: 13.03.2026

Прийнято: 20.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Тищенко О. Ціннісно-мотиваційні детермінанти академічної успішності майбутніх фахівців-психологів. *Юридична психологія*. 2026. № 1 (38). С. 144–149. DOI: 10.33270/03263801.15

*Відповідальний автор



© Тищенко О., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Професійна підготовка майбутніх психологів у сучасних умовах трансформації вищої освіти актуалізує необхідність не лише оновлення змісту освітніх програм, а й глибокого розуміння внутрішніх чинників, що забезпечують ефективність навчання. В умовах дистанційної освіти, постійних соціальних викликів і зростання попиту на кваліфіковану психологічну допомогу академічна успішність стає не просто сумою отриманих балів, а відображенням професійної зрілості студента. Особливе значення мають ціннісно-мотиваційні детермінанти, оскільки саме вони становлять ядро особистості майбутнього фахівця та визначають його готовність до безперервного саморозвитку.

Огляд літератури

Проблему мотивації навчання та ціннісних орієнтацій студентів висвітлено в працях українських і закордонних учених (Ryan, Deci, & Grolnick, 1995). Однак, попри значну кількість розробок, питання специфічного впливу ціннісної ієрархії саме на результативність навчання майбутніх психологів в умовах кризового суспільства залишається недостатньо вивченим. Постає суперечність між очікуваннями суспільства щодо високого рівня компетентності психологів і реальними мотиваційними установками студентів, які часто орієнтовані на зовнішні атрибути успіху, а не на глибоке опанування фахом (Anderson et al., 2023).

Матеріали та методи

Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження ціннісно-мотиваційних детермінант, що безпосередньо впливають на академічну успішність студентів-психологів, а також виявлення психологічного профілю студента, зорієнтованого на професійні досягнення.

Методологія аналізу обраної проблематики ґрунтується на підходах до надання соціальної та психологічної підтримки як в індивідуальній, так і груповій формах. Використано такі методи дослідження, як аналіз, узагальнення та систематизація наукових джерел, а також кейсметод вивчення конкретних ситуацій психологічної практики.

Результати й обговорення

Психологічне благополуччя є багатовимірним феноменом, що охоплює як організацію та зміст внутрішнього світу особистості – її емоційний стан, цінності, переконання, рівень самоусвідомлення і здатність до рефлексії, так і зовнішні вияви у вигляді поведінки та діяльності (Shevchuk, & Krupelnitska, 2023a). Саме ці внутрішні й зовнішні чинники формують суб'єктивне відчуття добробуту, гармонії із собою та навколишнім світом,

ілюструючи особистісне переживання психологічного благополуччя в реальному житті. У вивченні психологічного благополуччя виокремлюють два основні підходи – гедонічний та евдемонічний (Pietukhova, Zaushnikova, & Kaskov, 2023).

Теоретичне осмислення проблеми академічної успішності у вищій школі потребує відходу від її спрощеного розуміння лише як рівня опанування знань, умінь і навичок (Yeh et al., 2023). У контексті підготовки майбутніх фахівців-психологів успішність постає як багатовимірний феномен, що інтегрує когнітивні досягнення, професійну спрямованість й особистісну зрілість. Ключову роль у цьому процесі відіграють внутрішні психологічні чинники, серед яких центральне місце посідають цінності та мотивація (Bidi et al., 2024).

Питання мотивації як рушійної сили навчання ґрунтовно розроблено в теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Раяна (1985). Згідно з цією концепцією, найвищого рівня академічної ефективності досягають за умови домінування внутрішньої мотивації, коли навчання студент сприймає як самоцінність. Для майбутнього психолога це виявляється в пізнавальному інтересі до механізмів функціонування психіки та прагненні до професійного вдосконалення. На противагу цьому, зовнішня мотивація (орієнтованість на оцінку, уникнення критики) частіше призводить до формального опанування матеріалу та швидкого емоційного вигорання (Hoian, & Lazor, 2024).

Ціннісні орієнтації є фундаментом, на якому будується мотиваційна структура особистості. Професійне становлення психолога є процесом «самотворення», де цінності гуманізму, допомоги іншому та самопізнання стають детермінантами навчальної активності (Tugade, & Fredrickson, 2004). Якщо в ієрархії цінностей студента домінують «цінності розвитку» (за М. Рокичем), його успішність вирізняється системністю і творчим підходом. Водночас переважаання «цінностей збереження» або прагматичних установок (соціальний статус, матеріальний добробут) може створювати внутрішній конфлікт, що знижує якість підготовки до подальшої практичної діяльності (Rokeach, 1973).

Важливою теоретичною проблемою є взаємозв'язок між ціннісним вибором і професійною ідентичністю. Майбутній психолог – це фахівець, для якого «Я-концепція» є головним інструментом праці (Khomenko, Shevchuk, & Sedykh, 2024). Тож академічна успішність у гуманітарному виші детермінується не лише інтелектуальними здібностями, а й рівнем рефлексивності (Peditzi, & Scalas, 2024). Здатність студента співвідносити навчальний матеріал із власними ціннісними запитами перетворює процес отримання інформації на процес формування фахової компетентності (Haponenko, 2022).

Теоретичний аналіз дає змогу стверджувати, що успішність навчання майбутніх психологів зумовлена складною взаємодією внутрішніх

чинників. Конфігурація, де професійні цінності збігаються з пізнавальною мотивацією, створює оптимальні умови для становлення висококваліфікованого фахівця (Sahib et al., 2024).

Для перевірки теоретичних положень щодо впливу ціннісно-мотиваційних детермінант на успішність навчання було проведено емпіричне дослідження.

У дослідженні взяли участь студенти ННІПП НАВС спеціальності «Психологія». Загальна кількість респондентів становила 60 осіб віком від 18 до 22 років (студенти 3-го курсу). Вибір такої вікової групи зумовлений тим, що саме в період юності відбувається активне формування професійної ідентичності та стабілізація системи ціннісних орієнтацій.

Для збору первинних даних було використано комплекс психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення різних аспектів ціннісно-мотиваційної сфери:

– методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича – для визначення ієрархії термінальних цінностей (завдань) й інструментальних цінностей (засобів);

– методика «Мотивація навчання у ЗВО» Т. Ільїної – для діагностування трьох шкал: «Набуття знань», «Опанування професії» та «Отримання диплома»;

– метод аналізу продуктів діяльності – для збору об'єктивних даних про академічну успішність (середній бал за результатами останньої екзаменаційної сесії).

Дослідження проводили в три етапи: а) підготовчий: формування діагностичного пакета й отримання згоди студентів на участь у дослідженні; б) основний: проведення анкетування й тестування в онлайн/офлайн форматі. Студентам було гарантовано анонімність результатів, для забезпечення щирості відповідей було використано аналітичний метод. Кількісна та якісна обробка отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики (кореляційного аналізу за Пірсоном або Спірменом для виявлення зв'язку між мотивацією та балом успішності).

Аналіз отриманих даних дав змогу виявити специфічні особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентів-психологів з різним рівнем академічної успішності.

Таблиця

Розрахунок показників мотивації (за методикою Т. Ільїної)

Мотиваційна шкала	Група А (n=25)	Група Б (n=35)	Коментар
Набуття знань	72 % (18 осіб)	31 % (11 осіб)	Суттєва перевага групи А
Опанування професії	64 % (16 осіб)	28 % (10 осіб)	Прямий зв'язок з успішністю
Отримання диплома	24 % (6 осіб)	74 % (26 осіб)	Домінує в групі Б

Джерело: розроблено на основі методики Т. Ільїної

Аналіз результатів дослідження засвідчив суттєві розбіжності в мотиваційних профілях респондентів. У групі А (студенти з високим балом) визначальним є мотив набуття знань (72 %), що свідчить про високу пізнавальну активність. Водночас у групі Б виявлено «мотиваційну перевагу» прагматизму: 74 % опитаних цієї групи головною метою навчання вважають отримання диплома, що пояснює їхній вибірковий і часто формальний підхід до вивчення фахових дисциплін.

Перевірка статистичної значущості відмінностей між групами за критерієм Пірсона засвідчила, що виявлені розбіжності є достовірними. Це дає підстави стверджувати, що тип мотивації – прямий детермінант академічних досягнень майбутніх психологів.

У дослідженні сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення академічної успішності майбутніх психологів:

1. Перехід від «контролю знань» до «стимулювання сенсів». Викладачам слід змінити акцент із формальної перевірки знань на актуалізацію внутрішньої мотивації. Кожна теоретична тема має супроводжуватися відповіддю на запитання:

«Як це допоможе вам як професіоналу в роботі з реальним клієнтом?».

Дія: Використання методу кейс-стаді (аналіз реальних психологічних випадків), що активізує цінність професійної компетентності.

2. Упровадження елементів рефлексивного навчання. Оскільки для психолога рефлексія є базовою цінністю, освітній процес має містити завдання на самоаналіз.

Дія: Ведення «щоденників професійного зростання», де студент аналізує не лише прочитаний матеріал, а й власні емоції та зміни в цінностях під час його вивчення.

3. Підтримка автономії студента (згідно з теорією самодетермінації). Зовнішній тиск (страх низької оцінки) знижує якість навчання в гуманітаріїв. Викладачам рекомендовано давати студентам право вибору.

Дія: Можливість обирати формат підсумкового завдання (есе, проєкт, відеоролик, проведення мінітренінгу). Це утверджує почуття відповідальності та внутрішню залученість.

4. Формування професійної ідентичності з першого курсу. Щоб ціннісні детермінанти працювали на успішність, студент має відчувати

себе частиною професійної спільноти якомога раніше.

Дія: Залучення студентів до волонтерських проєктів, психологічних центрів при ЗВО або дискусійних клубів, де вони можуть реалізувати цінність альтруїзму та соціальної значущості.

5. Моніторинг психологічного стану та профілактика вигорання. Академічна успішність часто знижується через «емоційне перевантаження» майбутніх психологів, які занадто глибоко сприймають складні теми.

Дія: Проведення дебрифінгів після складних практичних занять і навчання студентів технік психологічної гігієни.

Висновки

У статті проведено теоретико-емпіричний аналіз психологічних чинників успішності навчання майбутніх фахівців-психологів. За результатами роботи сформульовано такі висновки.

Академічна успішність студента-психолога є інтегральним показником, який детермінується не лише когнітивними здібностями, а й структурою ціннісно-мотиваційної сфери особистості.

Ключовими детермінантами високої успішності є внутрішня пізнавальна мотивація та домінування цінностей саморозвитку і професійної компетентності. Студенти, які орієнтовані на внутрішні сенси професії, демонструють вищу

стійкість до навчальних стресів і глибше опанування матеріалу.

Виявлено розбіжності в мотиваційних профілях: студенти з низькою успішністю частіше керуються зовнішніми стимулами (диплом, соціальний статус), що призводить до формального ставлення до навчання.

Практичне значення результатів полягає в можливості використання отриманих даних для вдосконалення психолого-педагогічного супроводу навчання. Викладачам рекомендовано впроваджувати методики активного навчання, що актуалізують професійні цінності та переводять зовнішню мотивацію у внутрішню.

Перспективи подальших досліджень убагацьмо у вивченні динаміки цих детермінант від першого до випускного курсів.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Anderson, A.J., Jones, K.V., Melton, T.N., Keller, T.E., & DuBois, D.L. (2023). Identifying predictors of psychological well-being among volunteer mentors in Big Brothers Big Sisters. *Journal of community psychology*, 51(7), 2802-2827. DOI: 10.1002/jcop.23073
- [2] Bidi, S.B., Alapati, V., Jenifer Dmello, V., Weesie, E., Gil, M.T., Shenoy, S.S., Kurian, S., & Rajendran, A. (2024). Prevalence of stress and its relevance on psychological well-being of the teaching profession: A scoping review. *F1000Research*, 12. DOI: 10.12688/f1000research.131894.2
- [3] Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Rochester: Plenum Press. Retrieved from https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_SDT.pdf
- [4] Haponenko, L.O. (2022). Psycholinguistic discourse of reflection in the professional and role identity of psychology students. *Perspectives and innovations of science. Series "Pedagogy, Psychology, Medicine"*, 5(10), 21-38. DOI: 10.52058/2786-4952-2022-5(10)-21-38
- [5] Hoian, I., & Lazor, O. (2024). Value as a Determinant of the Moral Choice of a Person. Visnyk of the Lviv University. *Series "Philos.-Political Studies"*, 54, 38-44. DOI: 10.30970/PPS.2024.54.4
- [6] Ilina, T. *Methodology for studying motivation for studying at a university*. Retrieved from https://www.eztests.xyz/tests/personality_ilyina/
- [7] Khomenko, Y.H., Shevchuk, V.V., & Sedykh, K.V. (2024). Study of the psychological well-being of academic staff under martial law. *The importance of pedagogy and psychology in the modern world* (pp. 254-275). Riga, Latvia: Baltija Publishing. DOI: 10.30525/978-9934-26-435-1-13
- [8] Pedditz, M.L., & Scalas, L.F. (2024). Psychological Well-Being and Self-Efficacy for Self-Regulated Learning. *International journal of environmental research and public health*, 21(8). DOI: 10.3390/ijerph21081037
- [9] Pietukhova, I.O., Zaushnikova, M.Yu., & Kaskov, I.V. (2023). Psychological well-being of the individual in wartime. *Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 3, 124-129. DOI: 10.33099/2617-6858-23-73-124-129
- [10] Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press. Retrieved from <https://archive.org/details/natureofhumanval00roke/page/n455/mode/2up>

- [11] Ryan, R.M., Deci, E.L., & Grolnick, W.S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. *Developmental psychopathology*, 1, 618-655. Retrieved from <https://www.scrip.org/reference/referencespapers?referenceid=3558371>
- [12] Sahib, A., Chen, J., Cárdenas, D., Calear, A.L., & Wilson, C. (2024). Emotion regulation mediates the relation between intolerance of uncertainty and emotion difficulties: A longitudinal investigation. *Journal of affective disorders*, 364, 194-204. DOI: 10.1016/j.jad.2024.08.056
- [13] Shevchuk, O., & Krupelnyska, L. (2023a). Prevention of suicidal activity by means of interventions mediated by virtual reality. *Psychological Journal*, 9(5), 16-24. DOI: 10.31108/1.2023.9.5.2
- [14] Tugade, M.M., & Fredrickson, B.L. (2004). Resilient Individuals Use Positive Emotions to Bounce Back From Negative Emotional Experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2), 320-333. DOI: 10.1037/0022-3514.86.2.320
- [15] Yeh, P.M., Moxham, L., Patterson, C., Antoniou, C., & Liou, J.C. (2023). A Comparison of Psychological Well-Being, Coping Strategies, and Emotional Problems Between Taiwanese and Australian Nursing Students. *The journal of nursing research*, 31(2). DOI: 10.1097/jnr.0000000000000543

Список використаних джерел

- [1] Anderson A. J., Jones K. V., Melton T. N., Keller T. E., DuBois D. L. Identifying predictors of psychological well-being among volunteer mentors in Big Brothers Big Sisters. *Journal of community psychology*. 2023. No. 51 (7). P. 2802–2827. DOI: 10.1002/jcop.23073
- [2] Bidi S. B., Alapati V., Jenifer Dmello V., Weesie E., Gil M. T., Shenoy S. S., Kurian S., Rajendran A. Prevalence of stress and its relevance on psychological well-being of the teaching profession: A scoping review. *F1000Research*. 2024. No. 12. DOI: 10.12688/f1000research.131894.2
- [3] Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. Rochester : Plenum Press, 1985. 372 p. URL: https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_SDT.pdf
- [4] Гапоненко Л. О. Психолінгвістичний дискурс рефлексії у професійно-рольовій ідентичності студентів-психологів. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка, психологія, медицина»*. 2022. № 5 (10). С. 21–38. DOI: 10.52058/2786-4952-2022-5(10)-21-38
- [5] Гоян І., Лазор О. Цінність як детермінанта морального вибору особистості. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії»*. 2024. Вип. 54. Р. 38–44. DOI: 10.30970/PPS.2024.54.4
- [6] Ільїна Т. Методика вивчення мотивації навчання у вузі. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_ilyina/
- [7] Khomenko Y. H., Shevchuk V. V., Sedykh K. V. Study of the psychological well-being of academic staff under martial law. *The importance of pedagogy and psychology in the modern world : scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 254–275. DOI: 10.30525/978-9934-26-435-1-13
- [8] Pedditzi M. L., Scalas L. F. Psychological Well-Being and Self-Efficacy for Self-Regulated Learning. *International journal of environmental research and public health*. 2024. No. 21 (8). DOI: 10.3390/ijerph21081037
- [9] Петухова І. О., Заушнікова М. Ю., Каськов І. В. Психологічне благополуччя особистості в умовах війни. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. Вип. 3. С. 124–129. DOI: 10.33099/2617-6858-23-73-3-124-129
- [10] Rokeach M. The nature of human values. New York : Free Press, 1973. URL: <https://archive.org/details/natureofhumanval00roke/page/n455/mode/2up>
- [11] Ryan R. M., Deci E. L., Grolnick W. S. Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. *Developmental psychopathology*. 1995. Vol. 1. P. 618–655. URL: <https://www.scrip.org/reference/referencespapers?referenceid=3558371>
- [12] Sahib A., Chen J., Cárdenas D., Calear A. L., Wilson C. Emotion regulation mediates the relation between intolerance of uncertainty and emotion difficulties: A longitudinal investigation. *Journal of affective disorders*. 2024. No. 364. P. 194–204. DOI: 10.1016/j.jad.2024.08.056
- [13] Шевчук О., Крупельницька Л. Превенція суїцидальної активності засобами інтервенцій за посередництва віртуальної реальності. *Психологічний часопис*. 2023. № 9 (5). С. 16–24. DOI: 10.31108/1.2023.9.5.2
- [14] Tugade M. M., Fredrickson B. L. Resilient Individuals Use Positive Emotions to Bounce Back From Negative Emotional Experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2004. No. 86 (2). P. 320–333. DOI: 10.1037/0022-3514.86.2.320
- [15] Yeh P. M., Moxham L., Patterson C., Antoniou C., Liou J. C. A Comparison of Psychological WellBeing, Coping Strategies, and Emotional Problems Between Taiwanese and Australian Nursing Students. *The journal of nursing research*. 2023. No. 31 (2). DOI: 10.1097/jnr.0000000000000543

TYSHCHENKO Olena

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Psychology of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4715-7235>

Value-Motivational Determinants of Academic Success of Future Psychologists

Abstract. The article examines the problem of identifying value-motivational determinants that directly influence the level of academic success among psychology students. The relevance of the research is driven by the need to improve the quality of professional training for future specialists amidst the transformation of higher education and increasing demands for psychological competence. The author conducts a theoretical analysis of the relationship between intrinsic motivation, the system of value orientations, and educational performance. It is established that academic success is not merely a product of intellectual abilities but is significantly determined by the structure of the individual's motivational sphere. Specifically, the role of cognitive motives, the drive for self-actualization, and professional development as leading factors in effective knowledge acquisition are investigated. The paper presents the results of an empirical study conducted among students across various academic years. Correlation links were identified between the predominance of terminal values (such as professional fulfillment, personal growth, creativity) and high academic performance indicators. It is proven that students with a strong orientation toward the content of their future profession demonstrate a higher level of autonomy and responsibility in the learning process. Conversely, the dominance of extrinsic (external) motives, related solely to obtaining a diploma or social approval, often correlates with a superficial approach to learning and lower grades. The practical significance of the findings lies in the possibility of using them to develop psychological support programs for students. These programs should aim at stimulating intrinsic motivation and adjusting the value hierarchy, which will contribute not only to increased academic success but also to the formation of the professional identity of future psychologists.

Keywords: academic performance; value orientations; learning motivation; professional training; psychology students; intrinsic motivation; determinants.